

1801-1850 ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ՀԱՅԱՏԱՌ ԹՈՒՐԳԵՐԷՆ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հնատիպ գիրքերու հանդէպ մեր շահագրգռութիւնը սկսած է պատահական շրջանին, երբ դպրութիւն կը կատարէինք նախ Սկիւտարի Ս. Խաչ՝ եւ յետոյ Գուգկունճուքի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցիներուն մէջ: Մասնաւորապէս անուանաթերթերը՝ եւ մանաւանդ յիշատակարանները մեծ հաճոյքով կը կարդայինք եւ յաճախ զանոնք կ'ընդօրինակէինք: Ի մէջ այլոց, 1943ին, հոգելոյս բազմեախոս Յակոբ Պատրիարք Նալեանի (1706-1764) «Մեկնութիւն Նաբեկի» անուն ստուարածաւալ աշխատութիւնը մանրամասնօրէն աչքէ անցուցած՝ եւ ընդարձակ Յիշատակարանն ալ ընդօրինակած էինք:

Սակայն՝ հնատիպ մատեանները լրջօրէն ուսումնասիրելու պատենութիւնը ունեցանք 1966ին, երբ ողբացեալ բազմահմուտ մատենադէտ ու բանասէր Դոկտ. Յակոբ Անասեանի (1904-1988) թելադրութեամբ սկսանք աշխատակցիլ, Երեւանի Միասնիկեանի անուան Հանրային Գրադարանին (այժմ Հայաստանի Ազգային Գրադարան) կողմէ պատրաստութեան մէջ եղող, հայերէն հնատիպ գիրքերու մատենադիտութեան, որ շուրջ երկու տարի առաջ վերջապէս լոյս տեսաւ: Այս նպատակաւ, քաղաքիս մէջ գտնուող քսանի չափ զանազան գրադարաններու կամ գրատուններու պարունակած՝ եւ 1512-1800 թուականներուն տպուած, հնատիպ գիրքերու ցուցակները պատրաստեցինք, երեւան հանելով 25ի չափ անծանօթ՝ եւ 50ի չափ Խորհ. Միութեան մէջ չգտնուող տպագրութիւններ, որոնց մանրամասն նկարագրականները մաս առ մաս ուղարկեցինք: Շուրջ 40 հատորներուն ալ իսկատիպ օրինակները յիշեալ Գրադարանին եւ կամ Մաշտոտեան Մատենադարանին նուէր ղրկեցինք: Անծանօթ եւ կամ իրենց մօտ թերի եղող մատեանները ստուգած էինք, 1963ին Անասեանի խմբագրութեամբ եւ Միասնիկեան Գրադարանի նախաձեռնութեամբ լոյս տեսած համառօտ մատենադիտութեանէն:

Այնուհետեւ՝ 1967ին յիշեալ Գրադարանին կողմէ հրատարակուեցաւ նաեւ, Հայկ Դաւթեանի «Հայ Գիրքը 1801–1850 թուականներին» անունը կրող ստուար աշխատութիւնը, որուն խմբագրութիւնը նոյնպէս կատարած էր հանգուցեալ Անասեան: Սոյն թուականներուն տպուած գիրքերէն մեր տեսածները աչքէ անցուցած ատեն միշտ հանդիպած էինք՝ եւ մինչեւ օրս ալ երբեմն կը հանդիպինք նորայայտ տպագրութիւններու, որոնց ցուցակը, հակառակ Տիկ. Նինել Ոսկանեանի տարիներ առաջ խոստացած ըլլալնուս, վերջերս միայն կարելիութիւնը ունեցանք պատրաստելու:

Նկատի առնելով թէ՛ սփիւռքահայ եւ օտարազգի մատենագէտներ ալ կը հետաքրքրուին Հայերէն հնատիպ գիրքերով, փափաքեցանք սոյն ցանկը նախ լոյս ընծայել «Բազմավէպ»ի մէջ: Մեր այս որոշումին երկրորդ դրդապատճառն ալ, Հայաստանի մէջ պատրաստուող լրացուցիչ մատենագիտութեան ե՞րբ հրատարակուիլը յայտնի չըլլալն է:

Ստորեւ կը ներկայացնենք, մեր կողմէ երեւան հանուած, 1801–1850 թուականներու տպագրութիւններուն համառօտ ցուցակը: Եթէ Տէրը կամենայ, որոշած ենք, բովանդակութիւննին ալ անծանօթ եղողներուն մանրամասն նկարագրականները եւս, յառաջիկային յօդուածի նիւթ դարձնել:

Դասաւորումը կատարած ենք ժամանակագրական կարգաւ: Անթուակիր գիրքերը եւ Դաւթեանի Մատենագիտութեան մէջ թերի կերպով նկարագրուածները, առանձին գլուխներով նշանակած ենք: Մեծամասնութեան մասին ծանօթագրութիւններ ալ տուած ենք:

Շուրջ քառորդ դարու տքնութեանց արգասիքը եղող մեր ցանկը հետեւեալն է:

* * *

1. Սաղմոսարանին Սրբոյ Դաւթի: Պօլիս: 1801: Տպ. Մատթէոս Դպիր: 111 + 1 չհ. էջ: Շար. 8 × 12.5 սմ.:

2. Պղնձե Բաղաբ: Պօլիս: 1803: Տպ. Պողոս Արապեան: 224 կամ 261 էջ:

ՄԱՆՕԹ.– Կը գտնուի Պէյազիտի նախկին քաղաքապետական եւ այժմու Թաքսիմի Աթաթիւրք Գրադարանը: 1967ին հանդիպած ենք սոյն տպարկութեան:

3. Տետրակս այս որ կոչի Բաղաբավարութիւն: Պօլիս: 1806: Տպ. Պողոս Թովհաննիսեան (Արապեան): 47 էջ: Շար. 7.5 × 13 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.– 1971ին Կեսարիոյ Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցիէն Պատրիարքարան բերուած է:

4. Օրացոյց: Պօլիս: 1806: Տպ. Մատթէոս Դպիր: 47 + 1 չհ. էջ: Շար. 5.5 × 10 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.-- 1828ին դրամագէտ Պր. Կարօ Գիւրջմանի սեպհականութիւնն էր:

5. Ժամագիրք Հայոց: Պօլիս: 1807: Տպ. Մայր Դպրատան (Մարտիրոս Դպիր): 608 էջ: Շար. 7.8 × 13.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.-- 1917ին էյուլպի Ս. Եղիա Եկեղեցիէն Պատրիարքարան բերուած է: Յիշատակարան ունի (էջ՝ 608 չհ.):

6. Կրթութիւն Բրիստոնէական: Պօլիս: 1807: Տպ. Պօղոս Յովհաննիսեան:

ՄԱՆՕԹ.-- Օրթագիրէ Ս. Աստուածածին Եկեղեցիէն Պատրիարքարանիս նուիրուած է:

7. Օրացոյց: Պօլիս: 1811: Հրատ Եւ տպ. Մատթէոս Դպիր:

ՄԱՍ. Աբրահամ Այվազեան, «Շար. Հայ Կեանագրութեանց», Պօլիս, 1893, հտ. Ա., էջ՝ 78:

8. Սաղմոս: Պօլիս: 1811 (ըստ Տոմարական աղիւսակին ներկայ տարւոյ թուականին): Տպ. Հաւանաբար Պօղոս Արապեան: 347 + 1 չհ. էջ: Շար. 8 × 12.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.-- Անուանաթերթը Եւ սկիզբէն 46 էջ պակաս է: 7 Փետր. 1975ին, Ազգային Հիւանդանոցի նախկին տնօրէն Յովհաննէս Մարգարեանի կողմէ Պատրիարքարանիս նուիրուած է:

9. Կանոնական Կոնդակ Դպրաց Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ, Պօլիս: 1811: Տպ. Ս. Աստուածածին, Մայր Դպրատուն: 14 + 1 չհ. էջ: Շար. 6.5 × 12.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.-- Օրինակ մը կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը: Բնագիրը հրատարակուած է՝ «Տաճար», Պօլիս, 15 Մարտ 1910, թիւ 8, էջ՝ 244բ-248ա: Նաեւ՝ Եղիա Տնտեսեան, «Նկարագիր Երգոց Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ», Բ. տիպ, Ստանպուլ, 1893, էջ՝ 119-125:

10. Կրթութիւն Բրիստոնէական: Վայրը չէ նշուած: 1811:

ՄԱՆՕԹ.-- Յովնան Փալազալեանի (1880-1951) հնտիպ գիրքերու ձեռագիր մէկ ցանկին մէջ հանդիպած ենք սոյն տպագրութեան:

11. Տնտրակ Դովասանաց: Պօլիս: 1813: Տպ. Մատթէոս Դպիր: 64 էջ: Շար. 8 × 13.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.-- Օրինակ մը կը գտնուի մեր մօտ, զոր նուէր ստացած ենք լուսահոգի Տիկ. Անժէլ Սազայեանէ: Ըստ լուսահոգի Պիմէն Զարդարեանի (1880-1956), այս գիրքը իր տպած վերջին հատորն է («Մատթէոս Դպիր Յովնանեան», «Ժամանակ», Ստանպուլ, 22 Մարտ 1949): Զարդարեան նկատի չէ ունեցած իր «Օրացոյց»ները, որոնց վերջինը լոյս տեսած է 1827ին, ինչպէս նաեւ Ազիզ վէ Ազիմ Սուրբ Նրուսաղէմ հատորը, որ տպուած է 1814ին:

12. Մեկնութիւն Երգոց Երգոյն Սողոմոնի: Կալկաթայ: 1813: Տպ. Աւետ Զնդուամեան: 236 էջ: Շար. 6×12.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- 1974ին, Սկիւտարահայ գրազէտ լուսանոցի Սարգիս Սաքայեանի (1870-1952) կողակից՝ վերոյիշեալ Տիկ. Անժէլ Սաքայեանէ նուէր ստացած ենք:

13. Ազիզ վէ Ազիմ Սուրբ Երուսաղէմ: Հեղինակ՝ Հաննա Վրդ. կամ Արք. (1693-1733): Թարգմանիչ՝ Թադւոր վարժապետ Ասլանեան (1746-1836): Պօլիս: 1814: Տպ. Մատթէոս Դպիր: 372 էջ: Շար. 11×15 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Սոյն տպագրութիւնը յառաջիկային յայտնի դարձած է Յասմիկ Ստեփանեանի «Հայաստան Թուրքիէն Գրքերի Մատեմագիտութիւն» աշխատութենէն (Երեւան, 1985, կարգաթիւ՝ 68): Օրինակ մը կը գտնուի մեզ մօտ, զոր 1970ին մեր զարմիկէն՝ Պր. Արթաքի Զամպաքեանէ նուէր ստացած ենք:

14. Միւլհազէ Խաչ Իւզէրիւնէ: Պէշ (Վիեննա): 1814: Տպ. Հաւա-նաբար Միխիթարեանց: 1 էջ: Շար. 17.5×26 սմ.: Հեղինակ եւ մեկե-նաս՝ Պետրոս Վրդ. Աւքերեան:

ՄԱՆՕԹ.- 14 Դեկտ. 1986ին գրքի մը մէջէն երեւան եկած է:

15. Նորագոյն Հայոց եւ Ռուսաց Այրքեմակամ Տնտրակ: Հեղի-նակ եւ տպագրիչ՝ Յովսէփ Յօհաննիսեան: Սանկտ-Քեդերսպուրկ: 1814: 76 էջ: Շար. 9×15 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Նախկին Ղալաթիոյ Ազգ. Մատենադարանի պատկանող գիրքերուն միջեւ գտած ենք:

16. Ժամագիրք Հայոց: Պօլիս: 1816: Տպ. Մարտիրոս Վանեցի (ըստ անուանաթերթի): 600 + 8 չհ. էջ: Շար. 7.5×13 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Բնագրին էջերը զանազան այլ տպագրութիւններէ կազմուած է: Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

17. Օրացոյց: Պօլիս: 1817: Հրատ. եւ տպ. Մատթէոս Դպիր:

ՄԱՆՕԹ.- Վահան Զարդարեանի (1872-1945) «Թիշատակարան»-ին մէջ անուանա-թերթին լուսապատճէնը կը գտնուի (Պօլիս, 1910, էջ՝ 441ա):

18. Սաղմոս: Պօլիս: 1818: Տպ. Պօղոս Արապեան: 347 էջ: Շար. 7.5×12.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Սկիւտարի Ս. Խաչ դպրեմանքէն Պատրիարքարան բերուած է:

19. Բուն Տօմար Հայոց եւ Հոսմայեցոց: Պօլիս: 1818: 222 էջ: Շար. 8×13 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Սկիզբէն 16 էջ պակաս է: Նոյն թուականին Արապեան Տպարանէն լոյս տեսած օրինակը 448 էջ է (Հ. Դաւթեան, կարգաթիւ 329): 24 Հոկտ. 1980ին մանրա-նկարիչ եւ բանասէր Պր. Պերճ Էրզնկեանի կողմէ Պատրիարքարանիս նուիրուած է: Տոմարական աղիւսակը 1818 թուականով կը սկսի:

20. Պու գիրք օլտուր ֆի ֆրիստոնէական հաւատֆրմըզա իֆթի-
զալը: Պօլիս: 1820: Տպ. Պօղոս Արապեան: 170 էջ: Շար. 8×13 սմ.:
Հեղինակ՝ Պաղտասար Դպիր:

21. Պու պատմութիւն գիրքի օլտուր ֆի Գրիգորիոս Սուրբ Լու-
սաւորիչիւն, եւայլն: Պօլիս, 1820: Տպ. Պ. Արապեան: 134 էջ: Շար.
 8.3×13.5 սմ.: Հեղինակ՝ Պաղտասար Դպիր:

ՄԱՆՕԹ.- Վերջին սոյն երկու գրքերը 1971ին Ս. Խաչ դպրեւանքի մէջ Յովնան
Փալազաշեանի գրքերուն միջեւ զտած եւ Պատրիարքարան փոխադրած ենք: Յասմիկ
Ստեփանեանի «Հայատառ Թուրքերն Գրքերի Մատենագիտութիւն» երկասիրութեան
մէջ նշուած է (կարգաթիւ՝ 80 եւ 81):

22. Գիրք մեկնութեանց Յեսուայ: Հեղինակ՝ Յակոբ Պատրիարք
Նալեան: Պօլիս: 25 Մարտ 1821: Տպ. Պ. Արապեան:

ՄԱՏ. Աբրահամ Այվազեան, «Արեւելեան Մամուլ», 1894, էջ՝ 466:

23. Ատենաբանութիւն Սրբոյն Ներսէսի Լամբրոնացւոյն (երկ-
լեզուեան): 1822:

ՄԱՏ. Յիշուած է Եղուարդ Ալեանաքեանի (1874-1949) գրադա-
րանին ձեռագիր ցուցակին մէջ:

24. Գիրք աղօթից ասացեալ ի նախնի սրբոց հարց: Պօլիս: 1822:
Տպ. Մայր Եկեղեցւոյ: 191 + 1 չՀ. էջ: Շար. 5×7 սմ.: Յիշատակա-
րան ունի:

ՄԱՆՕԹ.- 2 Հոկտ. 1980ին Պր. Կարօ Քիւրքմանի մօտ տեսած ենք: Յակոբ Վար-
ժապետեան (1872-1932) ալ զայն նշած է («Պատմութիւն Մայր Եկեղեցւոյ», Պօլիս,
1928, էջ՝ 47): 1979ին, օրինակ մըն ալ դպրապետ Պր. Տիրան Փարթաւեանի մօտ կը
զտնուէր:

25. Կանոնական Կոնդակ: Պօլիս: 1823: Տպ. Մայր Եկեղեցւոյ: 16
էջ: Շար. 7×12 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- 1988ին Պալատի եկեղեցիէն Պատրիարքարանին նուիրուած է:

26. Գիրք հանդիսադրութեանց տօնից կայսերականաց: Հեղինակ՝
Սիմէոն Կաթողիկոս: Թիֆլիս: 1823: Բ. տիպ: Տպ. Գէորգ Երեմեան-
Արծրունի: 20 էջ: Շար. 16×23.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- 1975ին Հոգեւոյս Զարմայր Մ. Վրդ. Կէզրեանի (1886-1955) դստեր՝
Տիկ. Արաքսի Հեպեանի եւ Թոռան՝ Հանգ. Օր. Արփինէ Հեպեանի կողմէ, Պատրիար-
քարանիս նուիրուած գրքերուն միջեւ Հանդիպած ենք:

Առաջին տպագրութիւնը, ըստ ներկայ Հատորին անուանաթերթին եւ Յառաջա-
բանին, սկսած է Ս. Էջմիածնի մէջ 10^{րդ} Յուլիս 1771ին, այսինքն տպարանին Հիմնա-
դրութեան տարին իսկ: Սոյն տպագրութիւնը չէ նշուած ոչ 1983ին Երեւանի մէջ լոյս
տեսած «Հայ Հմատիպ Գրքի Մատենագիտական Ցուցակ»-ին եւ ո՛չ ալ 1988ին Նոյն տեղը
Հրատարակուած «Հայ Գիրքը 1512-1800 թուականներին» ստուար աշխատութեան մէջ:
Նկատի առնելով թէ՛ Նոյն թուականին տպագրութեան ձեռնարկուած միակ «Սաղ-
մոսը, անաւարտ մնացած է («Հայ Հմատիպ Գրքի Մատենագիտական Ցուցակ», էջ՝

153), սոյն հատորը Ս. էլմիածնի տպարանին երախայրէքը ըլլալով պէտք է ընդունիլ: Երրորդ տպագրութիւնը 1833ին, դարձեալ էլմիածնի մէջ կատարուած է (Հայկ Դաւթեան, «Հայ Գիրքը 1801-1850 թուականներին», Երեւան, 1967, կարգաթիւ՝ 784):

26ա. Գիրք Աղոթից: Հեղ. Եփրեմ Խուրի: Պօլիս: 1823: Տպ. Մայր Եկեղեցի:

ՄԱՏ. Յակոբ Վարժապետեան, «Յիշատակարան Մայր Եկեղեցւոյ», Պօլիս, 1928, էջ՝ 47):

ԾԱՆՈԹ.— Սոյն տպագրութիւնը՝ 1822ին նոյնպէս Մայր Եկեղեցւոյ տպարանէն լոյս տեսածը կրնայ ըլլալ: Որովհետեւ մէկ տարուայ տարբերութեամբ նոյն գրքին, նոյն տպարանէն հրատարակուած ըլլալը հաւանական չի թուիր: Հետեւաբար վերապահութեամբ կը ներկայացնենք զայն:

27. Գիրք Սաղմոսաց Դաւթի: Պօլիս: 1824: Տպ. Պ. Արապեան: 338 էջ: Շար. 8×13: (Վերջէն մի քանի էջ պակասաւոր):

ԾԱՆՈԹ.— 18 Մայիս 1977ին Ազգ. Հիւանդանոցի մատրան մէջ հանդիպած ենք: Ներկայիս կը գտնուի Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

28. Գիրք Աղոթից: Հեղ. Գր. Նարեկացի: Պօլիս: 1824: Տպ. Պ. Արապեան: 410 էջ: Շար. 11×16.5 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— 26 Հոկտ. 1975ին Սկիւտարի Ս. Խաչ Եկեղեցիէն Պատրիարքարան փոխադրած ենք:

29. Նշանակութիւնք քահանայի եւ զգեստուց նորին եւ արարողութեանց ի ժամու սուրբ պատարագին: Հեղ. Աղեքսանդր Կթղկս. Զուղայեցի: Մազրաս: 1824: 10 էջ: Շար. 7.2×10 սմ.:

ՄԱՏ. Լեւոն Գ. Մինասեան, «Մի քանի նորայայտ հին գիրքեր», «Գիր ու Գիրք», 1972, թիւ 9-12, էջ 109:

30. Կրթութիւն քրիստոնէական: Պօլիս: 1825: Տպ. Պ. Արապեան: 32 էջ: Շար. 8×12.5:

ԾԱՆՈԹ.— Օրինակ մը կը գտնուի Թրքահայոց Պատրիարքարանը եւ օրինակ մըն ալ ողբ. Գրիգոր Ապստանի (1924-1989) գրադարանը:

31. Սաղմոս Դաւթի: Պօլիս: 1825 (ըստ պարզատոմարի աղիւսակին սկիզբի թուականին): Տպ. Պ. Արապեան: 338 + 14 չհ. էջ: Շար. 8×12.5 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— Սկիզբէն 2 էջ պակասաւոր օրինակ մը Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը կը գտնուի:

32. Ժամագիրք: Պօլիս? 1826 (ըստ պարզատոմարի տարւոյն եւ աղիւսակի սկիզբի թուականին): 600 + 8 չհ. էջ: Շար. 7.8×13 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— Անտանաթերթը ինկած է: 13 Ապրիլ 1984ին Պէշիկթաշէն Տիկ. Ալիս Տէր-Ղազարեանի կողմէ Պատրիարքարանիս նուիրուած է: Սկիզբէն եւ վերջէն պակասաւոր օրինակ մըն ալ նախկին Ղալաթիոյ Ազգ. Մատենադարանի գրքերուն միջեւ կը գտնուի:

33. Օրացոյց: Հեղ. եւ տպագրիչ՝ Մատթէոս Դպիր: Պօլիս: 1827:

ԾԱՆՈԹ.— Հնատիպ գիրքի մը մէջը, անուանաթերթը միայն տեսած ենք: Ըստ Պիմէն Զարդարեանի՝ Մատթէոս Դպրի Օրացոյցը, 1795–1827 թուականներու միջեւ կանոնաւորապէս հրատարակուած է: Իր զբաղման մէջ ունեցած է սոյն 33 հատորէն 22ը: Մենք ասոնցմէ տեսած՝ կամ ստուգած ենք 1806, 1811, 1817 եւ 1827 տարիներունը: Իսկ 1803, 1805, 1809, 1813, 1815 եւ 1825 տարիներունը արդէն ծանօթ ըլլալով, անծանօթ կը մնայ 23 հատոր: Ասոնցմէ վեցը ԺԸ. դարուն պատկանելուն համար, եթէ այս թիւն ալ զեղչենք, ԺԹ. դարէն, մատենադիտական աղբիւրներու անծանօթ 17 օրացոյցներ եւս երեւան կու գան: Ուրեմն մեր ներկայ նորայայտներուն քանակին վրայ պէտք է աւելցնել 17 հատոր եւս: Պ. Զարդարեանի յօդուածին աղբիւրն է՝ «Մատթէոս Դպիր Յովնանեան», «Ժամանակ», 22 Մարտ 1949:

34. Կոնդակ հարսանեաց: Պօլիս: 1827: Տպ. Մայր Եկեղեցի: 29 էջ: Շար. 7.5×12 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

35. Քիւչիւք Հէմրի վէ քէմտի համալըմըմ նագլիյէթի: Մալթա: 1828: 68 էջ, երկրորդ էջակալութեամբ մըն ալ 2 չհ. + 23–88 էջ: Շար. 8×14.5 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը: Տպարանը թէեւ չէ յիշուած, սակայն ալ տպագրութիւններէ՝ Ամերիկացիներու Մարդասիրական Ընկերութեան պատկանիլը յայտնի է:

36. Գործք Առաքելոց: Պօլիս: 1830: Տպ. Պ. Արապեան: 483 էջ: Շար. 7×12.5 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

37. Սաղմոս Դաւթի: Պօլիս: 1831: Տպ. Պ. Արապեան: 338+6 չհ. էջ: Շար. 7.5×12 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատան Կեսարիոյ Ֆոնդը:

38. Քերական ուր է Այրքեմարամ: Պօլիս: 1831: Տպ. Պ. Արապեան: 32 չհ. էջ: Շար. 7.5×12:

ԾԱՆՈԹ.— Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

39. Սաղմոս Դաւթի: Պօլիս: 1832: Տպ. Պ. Արապեան: 333 էջ: Շար. 7.5×12.5 սմ.:

40. Սաղմոս Դաւթի: Պօլիս: 1835: Տպ. Պ. Արապեան: 338+6 չհ. էջ: Շար. 7.5×12.5:

ԾԱՆՈԹ.— Ս. Խաչ դպրեւանքի, Յովնան Փալազաչեանի զրադարանէն փոխանցուած գիրքերուն միջեւ գտած՝ եւ 1976ին Հայաստան դրկած ենք: Օրինակ մըն ալ նախկին Ղալաթիոյ Ազգ. Մատենադարանին գիրքերուն միջեւ կայ:

41. Կոյս Մարիամ Աստուածածինին եւտի խոցու իւզերինէ: Վեներտիկ, Ս. Ղազար: 1835: 95 էջ: Շար. 5.5×10.5 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— 1 Դեկտ. 1989ին, Պէյօղլու Librairie de Péra գրատունը տեսանք:

42. Կոնդակ-կտակագիր տպագրիչ Պօղոս Արապեանի (անխորազիր): Պօղոս: 17 Մայիս 1836: Տպ. հաւանաբար Արապեան: Մէկ մեծադիր էջ: Շար. 32.5×40 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Վերելը Ստեփաննոս Պատրիարքի կնիքը դրոշմուած է: Մի քանի տարի առաջ Պալատու եկեղեցիէն փոխադրուած գիրքերու միջեւ գտած ենք:

43. Հեգերէմ մանկանց: Պօղոս: 1836: Տպ. Պ. Արապեան: 46 էջ: Շար. 8×12 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

44. Բրիտոննէական վարդապետութիւն (ռամկաբարբառ): Պօղոս: 1838:

ՄԱՆՕԹ.- Հիմ ունինք Յ. Փալազանեանի ձեռագիր մէկ նօթը: Սակայն սոյն տպագրութիւնը՝ 1814 տարւոյ հատորին Բ. տիպը ըլլալով ներկայացնելուն պատճառաւ, կրնայ 1836ի տպագրութիւնը ըլլալ, թուականի վրէպի մը հետեանքով: (Հ. ԴԱԹԵԱՆ, Հայ Գիրքը 1801-1850 թուականներին, Թիւ 873:

45. Սաղմոս Դաւթի: Պօղոս: 1837: Տպ. Արապեան: 334 էջ: Շար. 7.5×12.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Ս. Խաչ զարեկանքի գրադարանէն գտած եւ Հայաստան ղրկած ենք:

46. Հեգերէմ կամ առաջին կարդալու գիրք: Երրորդ տիպ: Զմիւռնիա: 1837: Տպ. Սարգսիւրական Ընկերութեանն Ամերիգացւոց: 48 էջ: Շար. 8.5×14 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

47. Մաղբանգ վասն առողջութեան եւ երկայնակեցութեան թագաւոր կայսերն եւ օգոստափառագոյն տան մորա: Ս. Էջմիածին: 1837: 8 էջ: Շար. 16.2×21.6 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Կը գտնուի Նոր Զուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանքը:

ՄԱՏ. Լեւոն Գ. Մինասեան, նախապէս նշուած աղբիւրը:

48. Ժամագիրք: Պօղոս: 1838: Տպ. Արապեան: 627 էջ: Շար. 7.5×12.5 սմ.:

49. Սուրէթը խաթթը հիւմայուն-Միւնիպիմնէ ամէլ օլունա: Պօղոս: Հիճրէթի 1254, փրկչական 1839: Մէկ էջ, չորս սիւնակ: Շար. 30×46 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Տպարանը չէ յիշուած: Խորագրին ալ կողմը Սուլթան Ապտիւլմէճիտի «բուղրա»ն կայ: Մի քանի տարի առաջ Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատան մէջ երեւան եկած է:

50. Սաղմոս Դաւթի: Զմիւռնիա: 1840: Տպ. Կ. Կրիթֆիթ: 258 էջ: Շար. 6.5×11.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- 1968ին Մաշտոցեան Մատենադարանը ղրկուած է:

51. Այրքեմարան: *Կալկաթա*: 1840: 60 էջ:

ԾԱՆՈԹ.— *Լեզուն զրաբար է*:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերեն և տանկերեն գրեանց», *Զմիւռնիա*, 1850, էջ՝ 3 չհ.:

52. Մովսէսին պէշ փթապը: *Իզմիր*: 1840: 544 էջ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերեն և տանկերեն գրեանց», *Զմիւռնիա*, 1850, էջ՝ 14:

53. Լաւ տետրակ: *Կալկաթա*: 1841: *Տպ. Մկրտիչ միսիրոնարաց*: 36 էջ: Շար. 8.5×15.5 :

ԾԱՆՈԹ.— 1975ին Նոր Զուլայի Ս. Ամենափրկիչ վանքէն փոխանակութեամբ ստացուած է Պատրիարքարանիս կողմէ:

54. Սաղմոս Դաւթի: Պոլիս: 1841: *Տպ. Արապեան*: 328 էջ: Շար. 7.5×13 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— 25 Հոկտ. 1975ին Սկիւտարի Ս. Խաչ եկեղեցիէն գտած և Պատրիարքարան փոխադրած ենք: Օրինակ մըն ալ Ազգ. Հիւանդանոցէն եկած է:

55. Աստղաբաշխութիւն համառոտ (*աշխարհաբար*): *Զմիւռնիա*: 1841: 100 էջ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերեն և տանկերեն գրեանց», *Զմիւռնիա*, 1850, էջ՝ 4:

56. Մետրովքեան պատմութիւն հին Հնդկաստանի (*զրաբար*): *Կալկաթա*: 1841: 336 էջ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերեն և տանկերեն գրեանց», *Զմիւռնիա*, 1850, էջ՝ 8:

57. Յորդորմումֆ սուտ ասօղ մարդկանց համար: *Կալկաթա*: 1841: 50 էջ: Շար. 8.5×15.7 սմ.:

ՄԱՏ. *Լեւոն Գ. Մինասեան. նշուած աղբիւրը*:

58. Քերականական սկզբունք իտալական լեզուի: *Վենետիկ, Ս. Ղազար*: 1842: 85 + 2 չհ. էջ: Շար. 10.5×5.5 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— Կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

59. Սաղմոս Դաւթի: Պոլիս: 1842: *Տպ. Արապեան*: 305 էջ: Շար. 7.5×14 սմ.:

ԾԱՆՈԹ.— 1981 տարւոյ Նոյեմբերի սկիզբը, 1973ին Խապիւղի քանդուած եկեղեցիէն Պատրիարքարան փոխադրուած գիրքերուն միջեւ գտած ենք:

60. Սաղմոս Դաւթի Արարատեան լեզուաւ: *Զմիւռնիա*: 1843: 277 էջ:

ՄԱՍ. «Ցուցակ հայերէն եւ տաճկերէն գրեանց», Զմիւռնիա, 1850, էջ՝ 10-11:

ԾԱՆՕԹ.-- Սոյն տպագրութիւնը, Հայկ Դաւթեանի Մատենադատութեան մէջ 1242 կարգաթուով նշուած աշխարհաբար Սաղմոսէն տարբեր է: Վերջինս ալ 1850ի ցուցակին մէջ յիշուած է:

61. Գիրք աղօթից վասն ամենայն պատահարաց որք գան ի վերայ մարդոյ: Պօլիս: 1843: Տպ. Արապեան: 128 էջ: Շար. 5.5×8.5 սմ.:

ԾԱՆՕԹ.-- Օրինակ մը կը գտնուի մեր անձնական գրադարանին մէջ, զոր 1975ին նուէր ստացած ենք Հանգ. Տիկ. Անժէլ Սազալեանէ: Օրինակ մըն ալ Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը գոյութիւն ունի (վերջաւորութենէն 10 էջ պակասաւոր):

62. Գիրք Սաղմոսաց Դաւթի: Պօլիս: 1843: Տպ. Յովհաննէս Միւհէնտիսեան: 371 էջ: Շար. 7.5×13 սմ.:

ԾԱՆՕԹ.-- 16 Մայիս 1977ին Ազգ. Հիւանդանոցի մատուռէն Պատրիարքարան բերուեցաւ:

63. Նասրէտտին Հօնանըն լաթիֆէլերի: Պօլիս: Հիճրէթի 1259, Փրկչական 1843: Մեծութիւն՝ երկոտասանաձալ:

ՄԱՍ. J. Decourdemanche, «*Les plaisanteries de Nasreddin Khodja*», Paris, 1876, p. 108.

64. Տաճկական առածներ: Ա. տիպ: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1844: ՄԱՍ. John Kingsley, «*A Guide to Turkish Area Study*», Washington, 1949, p. 180.

ԾԱՆՕԹ.-- Ըստ նոյն աղբիւրին, երկրորդ տպագրութիւնը 1861ին, իսկ երրորդն ալ 1880ին կատարուած է: Ըստ 1952 տարւոյ Միխիթարեանց Գրացուցակին՝ տարեթիւը 1882 է, իսկ հեղինակը՝ Հ. Ս. Ծովարտեան:

65. Գործք Առաքելոց: Պօլիս: 1845: Տպ. Արապեան: 483 էջ: Շար. 7.5×13 սմ.:

ԾԱՆՕԹ.-- 1980 տարւոյ Ապրիլ ամսուն, Պալատու եկեղեցիին պատկանող գիրքերու միջեւ գտած ենք:

66. Օգուտք Մանկանց (խորագիրը մեր կողմէ տրուած է, թուրքերէնը Մէնաֆի-իլ-էթֆալ է): Պօլիս: 1846:

ԾԱՆՕԹ.-- Հեղինակը անծանօթ է: Տպուած է թուրքերէն, հայերէն, յունարէն եւ եբրայեցերէն լեզուներով: Նիւթը ծաղկախոտ պատուաստի մասին է:

ՄԱՍ. Nuran Yıldırım, «*Tanzimattan Cumhuriyete koruyucu sağılık uygulamaları*» (Թանգիմատէն մինչեւ Հանրապետութիւն պահպանիչ առողջապահական միջոցառումներ), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, Ստանպուլ, 1988, հտ. Ե., էջ՝ 1336:

67. Գործք Առաքելոց: Պօլիս: 1846: Տպ. Յովհ. Միւհէնտիսեան: 530 էջ: Շար. 7×13 սմ.:

ԾԱՆՕԹ.-- 1968ին Պատրիարքարանիս կողմէ Մաշտոցեան Մատենադարանին նուիրուած է:

68. Քերական որ է Այբբենարան: Պոլիս: 1846: Տպ. Արապեան:

ՄԱՆՕԹ.- 1983ին, Հին գրքի մը կազմին մէջ անուանաթերթին կիսուն միայն
Հանդիպած ենք:

69. Սաղմոս Դաւթի: Պոլիս: 1848: Տպ. Յովհ. Միւհէնտիսեան:
421 էջ: Շար. 8×13.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Հատորը պատկերազարդ է: Փրկչականին ըով Տոմարական թուականը
ՌՄՂԷ-ի տեղ սխալմամբ ՌՄՂԸ նշանակուած է: 1971ին Ս. Խաչ ղպրեմանքի Գրադա-
րանին մէջ Հանդիպած ենք: Ներկայիս Պատրիարքարանի Դիւանատունը կը գտնուի:

70. Սաղմոս Դաւթի: Պոլիս: 1848: Տպ. Յովհ. Միւհէնտիսեան:
332 էջ: Շար. 7.5×12.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Վերջաւորութենէն մէկ թերթ պակաս է: 1975 տարւոյ Մայիս ամսուն,
լուսահոգի գրավաճառ եւ Հրատարակիչ Յակոբ Աբրահամեանի՝ Պատրիարքարանի
Դիւանատունը գտնուող գիրքերուն միջեւ երեւան եկած է:

63. Նասրէտտին Խօնամըն լաթիֆէլերի: Պոլիս: Հիւրէթի 1264,
Փրկչական 1848: Մալք՝ 18:

ՄԱՆՕԹ.- 1843ի տպագրութեան աղբիւրը:

72. Գիլիսէ իւզերիմէ Գրիսթիան քալիմաթը քիթապընա իլալէ:
Իզմիր: 1848: 82 էջ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերէն եւ տանկերէն գրեանց», Զմիւռնիա,
1850, էջ՝ 15:

73. Սրբազան Տեառն մերոյ Պիոսի Թ. Խնամօք Աստուծոյ քահա-
նայապետի թուղթ առ Արեւելեացս: Վայրը չէ նշուած: 1848: Տպ. չէ
նշուած: 14 էջ: Շար. 11.5×18 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Օրինակ մը կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

74. Գործք Առաքելոց: Պոլիս: 1849: Տպ. Արապեան: 511 էջ:
Շար. 7.5×13.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Օրինակ մը կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

75. Մէտսէմ մալկոն լիւի, Խաթտ Ակամայ քծիշկ, Խանիքա Զօրը-
լա հէֆիմ: Հեղինակ՝ Մուրիէն: Թրգմ. Գասպար Թիւլսիւզ: Պոլիս:
1849:

ՄԱՏ. Prof. Dr. Metin And, «Sair Evlenmesi»nden önceki ilk Türk-
çe oyunlar, Ստանպուլ, 1983, էջ՝ 152:

ՄԱՆՕԹ.- Տպարանին անունը եւ էջերուն քանակը չէ նշուած: Անուանաթերթին
եւ երրորդ էջին լուսապատճենները կը գտնուի Պ. Բաֆֆի Տէմիրեանի իտալերէն լեզ-
ուով 1981ին պատրաստած *La Nascita del Teatro Ottomano Moderno* (Արգիական
Օսմանեան Թատրոնին Մշակումը) մեքենագրուած անտիպ թէպիս մէջ (էջ՝ 357), որմէ
օրինակ մը բարեհաճած էր մեզ նուիրել:

76. Գիրք աղօթից վասն ամենայն ցեղ պատահարաց: Պօլիս: 1850: Տպ. Արապեան: 154 էջ: Շար. 5×7.5 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- Օրինակ մը կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը:

77. Նոր Կտակարան վկայութիւններով՝ Արարատեան լեզուաւ: Բ. տիպ: Պօլիս: 1850: 570 էջ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերէն եւ տաճկերէն գրեանց», Զմիւռնիա, 1850, էջ՝ 9:

ՄԱՆՕԹ.- Սոյն տպագրութիւնը՝ Հայկ Դաւթեանի Մատենադիտութեան մէջ 1661 կարգաթիւով յիշուածէն տարբեր պէտք է որ ըլլայ: Որովհետեւ նախ՝ իրարու միջեւ էջերու տարբերութիւն կայ, երկրորդ՝ Հ. Դաւթեանինը աշխարհաբար է, իսկ ներկայս Արարատեան բարբառով, այսինքն ուսանայերէն է:

78. Քերական որ է Այրբեմարան: Պօլիս: 1850: Տպ. Արապեան: 30 չ. էջ: Շար. 8×12.5 :

ՄԱՆՕԹ.- 9 Հոկտ. 1989ին, Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը գտնուող Հոգւ. Եզնիկ Վրդ. Պալեանի գիրքերը դասակարած միջոցին գտանք:

79. Քրիստոնէական վարդապետութիւն տաճկեկար: Բ. անուանաթերթին մէջ անունը՝ Քրիստոնէական ի բարբառ տաճկեկար ձեւով արձանագրուած է: Թրգմ. Գաղատացի Տիրացու Գալուստ վարժապետ Արամեան Եօզղատու: Պօլիս: 1850: Տպ. Յովհ. Միւհէնտիսեան: 23 էջ: Շար. 8×14 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- 12 Դեկտ. 1986ին, Օրթագիւղի եկեղեցիէն Պատրիարքարանիս նուիրուած է:

80. Օրացոյց եւ Գուշակութիւն մօռց 1850 թուականին Քրիստոսի եւ Հայոց ՌՄԴԹ: Պօլիս / Օրթագիւղ: Տպ. Արապեան: 96 չ. էջ: Շար. 5.5×9 սմ.:

ՄԱՆՕԹ.- 1974ին լուսագողի Տիկին Անժէլ Սազայեանէ նուէր ստացած ենք:

ԱՆԹՈՒԱԿԻՐ ԿԱՄ ԹՈՒԱԿԱՆԸ ԱՆՈՐՈՇ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

81. Ագիգլի: 11 էջ: (Վայրը եւ թուականը չէ նշուած):

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերէն եւ տաճկերէն գրեանց», Զմիւռնիա, 1850, էջ՝ 12 չ.:

82. Ախրէթ (Հանդերձեալ կեանք): 11 էջ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերէն եւ տաճկերէն գրեանց», Զմիւռնիա, 1850, էջ՝ 12 չ.:

ՄԱՆՕԹ.- Տպագրութեան վայրը եւ թուականը չէ նշուած:

83. Գիրք աղօթից վասն ամենայն ցեղ պատահարաց: 135 զարդափակ էջ: Շար. 5×8.5 :

ՄԱՆՕԹ.- Յիշատակարան չունի: Գլխաւոր գլուխներու սկզբնատառերը, քառակուսի չրջանակի մէջ խոշոր երկաթագիր է: Այս առանձնայատկութեան կարելի է հան-

դիպիլ Մատթէոս Դպիր Յովնանեանի (1741-1827) տպագրութեանց մէջ: Սկիզբը կ'աշտեմալ յիշատակագրութիւնը՝ «Սարգիս Մկրտիչեան: 1847 Օգոստ. 2, ի Սուրբ Լուսաւորչայ դպրատան աշակերտ», որմէ յայտնի կը դառնայ թէ սոյն թուականէն առաջ տպուած է: Հաւանաբար Հ. Դաւթեանի 975 թուակիրն է: Կը զտնուի Պատրիարքարանը:

84. Գիրք աղօթից վասն ամեմայն ցեղ պատահարաց: Պօլիս: Տպ. Մարտիրոս Վանեցի: 172 էջ: Շար. 5.5×8 սմ.:

ԵԱՆՕԹ.՝ Արքահմ Պատրիարքի (1813-1815) հրամանաւ տպուած է: Կը զտնուի Պատրիարքարանիս Դիւանատունը:

85. Երաժշտական եղանակներ հոգեւոր երգերու: 36 էջ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերէն եւ տաճկերէն գրեանց», Զմիւռնիա, 1850, էջ՝ 6:

ԵԱՆՕԹ.՝ Տպագրութեան վայրը եւ թուականը չէ նշուած:

86. Ըստորագրութիւն (այսպէս) ճանապարհորդութեան իմքմակալին: Պօլիս: 30 էջ: Շար. 11.5×18 սմ.:

ԵԱՆՕԹ.՝ Տպագրութեան վայրը, թուականը եւ տպարանը չէ նշուած: Պետական պաշտօնական հրատարակութիւն մըն է, որ կը վերաբերի Սուլթան Ապտիւլմէճիտի, 4 Ապրիլ եւ 2 Յունիս 1846 թուականներու միջեւ դէպի Թրակիա կատարած ուղեւորութեան: Նախապէս պատկանած է Ղալաթիոյ Ազգ. Մատենադարանին (թիւ 1495): Հաւանաբար նոյն տարին տպուած է:

87. Հոգեւոր երգեր: 48 էջ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերէն եւ տաճկերէն գրեանց», Զմիւռնիա, 1850, էջ՝ 8:

ԵԱՆՕԹ.՝ Վայրը եւ թուականը չեն նշուած: Յայտնի օրինակը 1850ին Իզմիր տպուած է եւ 460 էջ է:

88. Յալիսեան (աշխարհաբար): Գին 5 փարայ:

ՄԱՏ. «Ցուցակ հայերէն եւ տաճկերէն գրեանց», Զմիւռնիա, 1850, էջ՝ 9:

ԵԱՆՕԹ.՝ Տպագրավայրը, թուականը եւ էջերուն քանակը չէ արձանագրուած: Գինին համեմատ չուրջ 5-10 էջնոց տպագրութիւն մը պիտի ըլլայ, բաղադրամբ ալ գիրքերու գինին:

89. Սաղմոս Երջանիկ Մարգարէին Դաւթի. որոյ առաջին կանոնն եւ եք տպեցաւ քաժանելով ըզվանկսն յաղագս դիրաւ հեգելոյ մանկանց: Պօլիս: Տպ. Յովհ. Միւհէնտիսեան:

ԵԱՆՕԹ.՝ Ձեռքի տակ ունինք վնասուած անուանաթերթը միայն, որուն վրայի ՌՄՂ. Տոմարական թուականին չորրորդ տառը թէեւ վնասուած է, սակայն Դ տառին երեւոյթը ունի: Հետեւաբար մօտաւորապէս 1845ին տպուած է:

90. Սրբուհի Մարիամէ: Պօլիս: Տպ. Անդրէաս Սեւակիր (վարդապետ) Նարինեան:

ԵԱՆՕԹ.՝ 1801-1850 թուականներու միջեւ Մարիանէ կուսի պատմութեանէն երկու տպագրութիւն միայն յայտնի է: Երկրորդը 1827ին Օրթագիւղի Արապեան տպարանէն լոյս տեսած է: Սոյն անգտանելի տպագրութեան օրինակ մը ունէր մեր լուսահոգի

պաշտօնակիցը՝ Սմբատ Էպիսկոպոսը: Իսկ առաջինն ալ «Վկայաբանութիւն...» անունով 1803ին Մատթէոս Դպիրի կողմէ տպուած է:

Ներկայ տպագրութիւնը անթուակիր ըլլալով յիշուած է, Հանգուցեալ բազմաժամանակ քանակէն ու դրամագէտ Եղուարդ Ալեանաբեանի (1874-1949) գրադարանին, մեզ յայտնուող ձեռագիր ցուցակին մէջ: Նկատի առնելով թէ՛ Ալեանի Անդրէաս Վրդ. Նարինեան՝ 1818ին Մայր Եկեղեցւոյ կամ Դպրատան՝ եւ 1825-1826 թուականներուն ալ, Արարհամ Ամիրայ Թէրզեանցի (1767-1827) տպարանին վերակացուն եղած է, սոյն հատորը այս թուականներուն պէտք է որ տպուած ըլլայ:

Այս առթիւ նշենք թէ՛ 1950ական թուականներուն, Պալլէլլի գերեզմանատան մէջ, նահատակ Տէր Կոմիտաս ԲՆՆՅ. Քէմիւրճեանի (1656-1707) դամբարանին շատ մօտիկը, Հանդիպած ենք վերոյիշեալ Անդրէաս Վրդ. Նարինեանի մէջնեղէն երկուքի բաժնուած տապանաքարին, որուն արձանազրութենէն յայտնի դարձաւ թէ՛ ծնած է 1795ին եւ վախճանած 1855ին, ինչ որ մինչեւ այդ օրերը անծանօթ կը մնար:

ՅԱԻՆԼՈՒԱԾ

91. Թէֆէֆիւրլեր: Հռովմ: 1826: Առաջին հատոր: 36 + 632 էջ: Շար. 7 × 13 սմ.:

ԽԱՆՕԹ.- Երկու օրինակ կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատունը: Ծարք նոյն տարին տպուած Բ. հատորը միայն ծանօթ էր (Հ. Դ. Մ. Կ. 529):

92. Գիրք Սաղմոսաց Դաւթի: Պոլիս: 1826: Տպ. Պ. Արապեան: 318 էջ (վերջէն պակասաւոր): Շար. 8 × 12.5 սմ.:

ԽԱՆՕԹ.- 22 Հոկտ. 1974ին Ազգ. Հիւանդանոցէն Պատրիարքարանիս նուիրուած է:

93. Իւղաքերից Աւետարան: Պոլիս: Տպ. Արապեան: 9 էջ:

ԽԱՆՕԹ.- Անուանաթերթ չունի: Զորս Աւետարանիչներու պատկերները առաջին էջին վրայ կը գտնուի: Ըստ յիշատակազրութեան մը, 1830էն առաջ տպուած է: Կը գտնուի Պատրիարքարանը:

94. Տօմացոյց: Պոլիս: 1831:

ԽԱՆՕԹ.- 26 Դեկտ. 1979ին Պր. Պերճ Տէր-Մարտիրոսեանի կողմէ Պատրիարքարանիս նուիրուած է: Ներկայ ցուցակը կազմած ատեն չի կարողացածք զայն գտնել:

95. Աղօթաւատոյց: Պոլիս: 1841: Տպ. Արապեան:

ՄԱՏ. Յայտարար Գիր Լոյս Մեծի Տէրութեանն Օսմանեան, Պոլիս, 8 Դեկտ. 1841, թիւ 46, էջ՝ 3:

ԽԱՆՕԹ.- Մայր Եկեղեցւոյ Տէր Առաքել քահանայի ծախքով տպուած է:

96. Գուտս(ը) Շերիֆտէ Մայր (Մար) Եագուպ Մամասթըրըմտա: Պոլիս: 1844: 41 էջ:

ՄԱՏ. Գրացուցակ Պօղոս Պալեմց Գրատան, Պոլիս, 1913, էջ՝ 91 չՀ.:

97. Իւղաքերից Աւետարան: Կալկաթայ: 1847: Տպ. Յարծիւ Պօղոս Վիչէնեան: 20 էջ:

ԾԱՆՕԹ.— Օրինակ մը կը գտնուի Ազգ. Պատրիարքարանի Գանձատունը: Վերո-
յիշեալ Պօղոս Վիչենեանը, ըստ Տոբթ. Արթո Մեզպուրեանի (1879-1957) «Հայ եւ ծա-
գումով հայ բժիշկներ» աշխատութեան (Ստանպուլ, 1950, էջ՝ 82-83), նշանաւոր
բժիշկ եւ պետական ու ազգային գործիչ Սերովբէ Վիչենեանի (Սերվիչէն, 1815-1897)
երէց եղբայրներէն մին եղած է:

98. Սաղմոս Դաւթի: Պօլիս: 1848: Տպ. Արապեան: 390 էջ: Շար.
7×12 սմ.:

ԾԱՆՕԹ.— 1970ին Պատրիարքարանիս նուիրուած, լուսահոգի գրավաճառ Սարգիս
Յակոբեանի գիրքերուն միջեւ օրինակ մը երեւան եկած է: Այս առթիւ նշենք թէ՛ հան-
գուցեալը եւ տիկինը, մօտաւորապէս 1935-1940 թուականներուն, Սկիւտարի Արապ-
զատէ փողոցը մեզի դրացի եղած են:

99. Իւղաքերից Աւետարան: Պօլիս: Տպ. Արապեան: 9 էջ:

ԾԱՆՕԹ.— Անուանաթերթ չունի: Աւետարանիչներուն պատկերներուն իւրաքան-
չիւրը ամբողջական էլ կը գրաւէ:

ՀՇՏՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

Ա. ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԻՈՐՈՒԱԾ՝

ՏԵՍՆՈՒԱԾ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

1. Բուրվառ Աղօթից: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1801: (Հ. Դաւթեա-
նի Մատենադիտութեան կարգաթիւ՝ 2):

ԾԱՆՕԹ.— Շարուածքը 3.5×5 սմ.:

2. Տաղարան: Պօլիս: 1803: (Հ. Դ. Մ. Կ. 46):

ԾԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը 358՝ (2-3 էջ պակասաւոր), իսկ շարուածքը՝ 8×13
սմ. է:

3. Խորհրդատետր: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1809: (Հ. Դ. Մ. Կ. 120):

ԾԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը փոխանակ 20ի 29 պիտի ըլլայ: Շարուածքը 16×22
սմ. է: 1971ին Մաշտոցեան Մատենադարանին նուիրուեցաւ:

4. Կանոնական կոնդակ հարսանեաց: Պօլիս: 1811: (Հ. Դ. Մ. Կ.
163):

ԾԱՆՕԹ.— Շարուածքը 8×13.5 սմ. է:

5. Աւետարան: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1816: (Հ. Դ. Մ. Կ. 241):

ԾԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը 455 է, իսկ շարուածքը՝ 7.5×13 սմ. է:

6. Տեղեկութիւն ի վերայ այժմեան կացութեան թագաւորութեան
Պարսից: Փարիզ: 1816: Տպ. Թաղաւորական տպարան: (Հ. Դ. Մ. Կ.
259):

ԾԱՆՕԹ.- Հ. Դաւթեանի Մատենագիտութեան մէջ, 16 եղող չհ. զարդափակ էջերուն քանակը՝ եւ 12×18.5 սմ. եղող շարուածքը չէ նշուած: Հեղինակը զայն միացուցած է 1817-1818 թուականներուն լոյս տեսած, նոյն անունը կրող եւ 360 էջերէ (շար. 5×8.2 սմ.) բաղկացած հատորին հետ, ինչ որ սխալ է: Պատրիարքարանիս Դիւանատունը գտնուող օրինակը երեք մաս է: Առաջինը՝ հայերէն հինգ էջ է: Երկրորդը՝ ֆրանսերէն վեց էջ է: Իսկ երրորդը՝ պարսկերէն եւս հինգ էջ է: Իւրաքանչիւր մաս ունի նաեւ իր լեզուով սեպակաւն անուանաթերթ:

7. Գործք Առաքելոց: Պօլիս: 1817: (Հ. Դ. Մ. Կ. 287):

ԾԱՆՕԹ.- էջերուն քանակը 432+2 չհ. է:

8. Եռնակ ֆէյլսօֆում ֆիդանլէրի: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1819: (Հ. Դ. Մ. Կ. 350, 351 եւ 352):

ԾԱՆՕԹ.- Ազգ. Պատրիարքարանի օրինակը շարունակական 560 էջ է:

9. Սաղմոս Դաւթի: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1821: (Հ. Դ. Մ. Կ. 383):

ԾԱՆՕԹ.- Գրքին ամբողջական անունը Սաղմոս Դաւթի եւ Տօմար է: Կը բաղկանայ 328+40 էջերէ: 6 Օգոստ. 1983ին օրինակ մը տեսանք հոգեւոյս Տէր Ներսէս Քհնյ. Ոսկանեանի մօտ եւ զայն ծախու առինք Հայաստան չգտնուող երեք այլ գիրքերու հետ: Հոգեւոյս Շնորհք Պատրիարքի Հայաստան այցելութեան միջոցին, զանոնք իրեն յանձնած էինք որպէս Միասնիկեան Գրադարանին նուէր: Սակայն դժբախտաբար սահմանին վրայ վար զբառ էին:

10. Նոր Կտակարան: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1822: (Հ. Դ. Մ. Կ. 401):

ԾԱՆՕԹ.- Նշուած 336 էջերու քանակը, միայն Աւետարաններու բաժնին կը վերաբերի: Ընդամէնը 723+1 չհ. էջ է:

11. Ագաթանգեղոս: Պօլիս: 1822: (Հ. Դ. Մ. Կ. 408):

ԾԱՆՕԹ.- Սոյն տպագրութիւնը կատարուած է, Պալատեցի Գէորգ Դպիր Տէր-Թովհանէսեանի (1736-1811) կողմէ Ամիտ կամ Տիարպէջի բաղադրին մէջ գտնուած ձեռագրէ մը: Թառաքանին մէջ յիշուած ձանիկ Մահտեսի Սիմէօնեանը, անցեալ դարու նշանաւոր պետական ու ազգային գործիչ ձանիկ Ամիրայ Փափազեանն (1776-1856) է:

12. Գիրք Աղօթից: Հեղինակ՝ Եփրեմ Խուրի: Պօլիս: 1822: (Հ. Դ. Մ. Կ. 410):

ԾԱՆՕԹ.- Մեր տեսած օրինակը 109ի տեղ 199 էջ է: Ունի նաեւ Թիւատակարան (էջ՝ 190-192): Օրինակ մըն ալ Ս. Ուալ դպրեմանքին գրադարանը տեսած ենք որ Թիւատակարան չունի:

13. Սկիզբն ըմբերցանութեամ Կայկական տառից: Վիեննա, 1825: (Հ. Դ. Մ. Կ. 488):

ԾԱՆՕԹ.- էջերուն քանակը 56 է, իսկ շարուածքը՝ 7.5×12.5 սմ. է:

14. Օրացոյց: Հեղինակ՝ Մատթէոս Դպիր: Պօլիս: 1825: (Հ. Դ. Մ. Կ. 498):

ՄԱՆՕԹ.— Մանօթագրութեան մէջ, Թէոդիկ Լապճինճեանի (1873-1928) վրայ հիմնուելով, սոյն Օրացոյցին Մատթէոս Դպրի կողմէ վերջին հրատարակուողը՝ եւ հեղինակին ալ նոյն տարին մեռած ըլլալը նշուած է: Սակայն երկու տեղեկութիւններն ալ անհիմն են: Որովհետեւ, ինչպէս որ տեսանք, Մատթէոս Դպրի վերջին Օրացոյցը լոյս տեսած է 1827ին: Իսկ ինք ալ իր մահկանացուն կնքած է 16 Յունուար 1827ին, ինչ որ երեւան հանած ենք 1949ին, երբ էտիրնէզաբուի գերեզմանատունը հանդիպեցանք իր անձանօթ տապանաքարին: Նոյն տարին, իր տապանազրովը միասին, իր մասին յօդուած մը հրատարակեցինք Նիւ Եորքի «Հայաստանի Կոչմակ» շաբաթական համդէսին մէջ: (17 Սեպտ. 1949, Թիւ 38, էջ՝ 903-904):

15. Թեօվպէֆեար ատամ: Հեղինակ՝ Սէնեէրի: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1827: (Հ. Դ. Մ. Կ. 562):

ՄԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը Հայկ Դաւթեան 176 ըլլալով նշած է, իսկ Յասմիկ Ստեփանեան ալ՝ 199 ըլլալով («Հայաստան Բուրժուէզիայի գրքերի մատենագիտութիւն», կարգաթիւ 93): Մենք ալ մեր կարգին, 13 Ապրիլ 1984ին Տիկ. Ալիս Տէր-Ղազարեանի կողմէ նուիրուած օրինակին 202 էջ ըլլալը արձանագրած ենք: Հաւանաբար վերջին 3 էջերը համարակալուած չեն:

16. Պատմութիւն Մարիանայ Կուսին: Պօլիս: 1827: (Հ. Դ. Մ. Կ. 572):

ՄԱՆՕԹ.— Անուէին ուղիղ ձեւը «Պատմութիւն Սրբոյ Կուսին Մարիանայ» պիտի ըլլայ: Շարուածքը 7.5×12.5 սմ. է: 6 Օգոստոս 1983ին, օրինակ մըն ալ Ներսէս Քչնյ. Ոսկեանի տունը տեսած էինք:

17. Թալիլի (Թալիհլի) գայլըգնը: Մալթա կղզի: 1829: (Հ. Դ. Մ. Կ. 635):

ՄԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը 20 է, իսկ շարուածքը՝ 8×13.5 սմ. է:

18. Գրիստոնէական: Հեղինակ՝ Վիտա Մարկոս Հերոնիմոս: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1832: (Հ. Դ. Մ. Կ. 735):

ՄԱՆՕԹ.— Ազգ. Պատրիարքարանի երկու օրինակն ալ 429 էջ է:

19. Նարեկ: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1833: (Հ. Դ. Մ. Կ. 763):

ՄԱՆՕԹ.— Վերջնորոգութեան՝ «Աւետարանք բժշկութեանց» խորագրով 67 էջնոց Յաւելուած մը ունի, ինչ որ չէ նշած Հ. Դաւթեան: 27 Օգոստ. 1983ին օրինակ մը տեսած ենք Ներսէս քահանայի մօտ եւ զայն ծախու առած:

20. Հրաքանդ գլխաւորութիւն հիւանդաց: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1834: (Հ. Դ. Մ. Կ. 801):

ՄԱՆՕԹ.— Շարուածքը 4.5×9 սմ. է:

21. Ազիզ Վինչէնցօ Ֆերրարիմի՝ Կիւստիլի Էփրիմիւն մուսթա-սար իմամի: Վիննմա: 1835:

ՄԱՆՕԹ.— Շարուածքը 5.5×9.3 սմ. է: 1973ին օրինակ մը Տիկ. Անժէլ Սազայեանէ նուէր ստացած ենք եւ մեր կարգին, 1975ին Պր. Փարմազ Տօնիկեանի միջոցաւ Միասնիկեան Գրադարանին նուիրած ենք: (Հ. Դ. Մ. Կ. 840):

22. Նարեկ: Պօլիս: 1836: (Հ. Դ. Մ. Կ. 871):

ԾԱՆՈԹ.— Մեր տեսած օրինակը 448 էջի տեղ 488 էջ է: Շարուածքը թէեւ նոյնն է սակայն անուանաթերթը մի քիչ տարբեր է: Հետեւաբար անձանօթ տպագրութիւն մըն ալ կրնայ ըլլալ:

23. Զրօսարան Մանկանց: Զմիւռնիա: 1838: (Հ. Դ. Մ. Կ. 937):

ԾԱՆՈԹ.— Ս. Խաչ դպրեվանքի օրինակը 288 էջ ըլլալով նշած ենք:

24. Եւնի տուա քիթապը: Վիեննա: 1839: (Հ. Դ. Մ. Կ. 978):

ԾԱՆՈԹ.— Հանգ. զրափաճառ Յակոբ Աբրահամեանի գիրքերուն միջեւ մեր տեսած օրինակը 460 + 4 չէ, էջ է, իսկ շարուածքը՝ 5 × 9 սմ.:

25. Մահի Մէրեւմ: Վիեննա: 1839: (Հ. Դ. Մ. Կ. 984):

ԾԱՆՈԹ.— Տէր Ներսէս քահանայի մօտ մեր տեսած օրինակին էջերուն քանակը՝ 5 + 10 + 398 + 3 է: Բովանդակութիւնը Մայիս ամսուան աղօթքներու մասին է:

26. Կրթութիւնը բժշկական արուեստի: Հեղ. Միքայէլ Բէստէն Տէր-Պետրոսեան: Պօլիս: 1839: (Հ. Դ. Մ. Կ. 994):

ԾԱՆՈԹ.— Մեր տեսած Ե. Հատորը փոխանակ 184ի 174 էջ է:

27. Առձեռն Դիցարանութիւն: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1840: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1024):

ԾԱՆՈԹ.— Ազգ. Պատրիարքարանի Պօղոս Քանթարեանի ֆոնդին օրինակը 159 + 4 չէ, էջ է:

28. Ֆլետրիայ Գաղղիացւոյ Գրիստոնեական վարդապետութիւն: Հեղ. Կղզիէն Ֆլէթօրի: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1844: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1268):

ԾԱՆՈԹ.— Ս. Խաչ դպրեվանքի օրինակը 352ի տեղ 392 էջ է:

29. Տիմին Թեմէլի պօրնլարընըն կէնն քրիստոնեայէ քարիֆի: Իզմիր: 1844: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1311):

ԾԱՆՈԹ.— էջերուն քանակը 350 է, իսկ շարուածքը՝ 7.5 × 11 սմ. է:

30. Իչֆի իւզերինէ: Իզմիր: 1845: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1355) (Առաջին տետրակ):

ԾԱՆՈԹ.— էջերուն քանակը 41 է, իսկ շարուածքը՝ 7 × 10.5 սմ. է:

31. Հայրապետութիւն քիթապարը: Իզմիր: 1845: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1358):

ԾԱՆՈԹ.— էջերուն քանակը 304 է, իսկ շարուածքը՝ 6.5 × 10.5 սմ. է: Ըստ 1928 տարւոյ Պիմէն Զարդարեանի Գրատան ցուցակին՝ հեղինակը Յովհան Տալլէնինն է:

32. Փափանըն իտտիպլերի, եախօս Հոռվմայ Եպիսկոպոսու Եկեղեցիին պաշը մը: Իզմիր: 1845, (Հ. Դ. Մ. Կ. 1361):

ԾԱՆՈԹ.— էջերուն քանակը 108 է, իսկ շարուածքը՝ 6.5 × 10.3 սմ. է:

33. Պատարագ նուէր աղօթից ի ժամ սրբոյ խորհրդոյ հաղորդութեան: *Կալկաթա*: 1845: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1368):

ՄԱՆՕԹ.- *Էջերուն քանակը* 107 + 12, *իսկ շարուածքը* 5 × 8 սմ. է: *Կը գտնուի նոր Զուլայի Ս. Ամենափրկիչ վանքը*:

34. Ժամագիրք Հայաստանեայց Սուրբ Եկեղեցւոյ: Պօլիս: 1846: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1390):

ՄԱՆՕԹ.- *Մեր համոզումով այս հատորը* 1847ին տպուած է:

35. Քրիստոնէական Վարդապետութիւն: *Իզմիր*: 1846: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1415):

ՄԱՆՕԹ.- *Նախկին Ղալաթիոյ Ազգ. Մատենադարանին պատկանող օրինակ մը* 371 էջ է: *Իսկ 1850 տարւոյ Զմիւռնիոյ ցուցակը* 376 էջ ըլլալով նշուած է: *Շարուածքը* 7.5 × 14 սմ. է:

36. Բուրվառ աղօթից: *Կալկաթա*: 1846: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1419):

ՄԱՆՕԹ.- *Էջերուն քանակը* 4 չհ. + 104 է, *իսկ շարուածքը* 4 × 7 սմ.:

37. Աղօթամատոյց ի պէտս առտնին պաշտաման: *Կալկաթա*: 1846: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1423/4):

ՄԱՆՕԹ.- *Մանուկ Զօրաբեանը ո'չ թէ հեղինակը, այլ մեկնասն է: Տպարանն ալ ո'չ թէ Մարդասիրական ձեմարանին, այլ Արարատեան Ընկերութեանն է: Էջերուն քանակն է 173 + 1 չհ., իսկ շարուածքը՝ 7.5 × 12.5 սմ.: Մեր տեսած օրինակը մէկ հատորէ կը բաղկանայ*:

38. Անկլիքան Եկեղեցի: Պօլիս: 1847: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1448):

ՄԱՆՕԹ.- *Շարուածքը* 6.5 × 10.5 սմ.:

39. Քրիստոնեայ այցելու: Հեղ. Ճովէշ Մ. Ուիլլյամ: Զմիւռնիա: 1847: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1466):

ՄԱՆՕԹ.- *Շարուածքը* 7.5 × 12.5 սմ.:

40. Մովսէսին հինգ գիրքը: Զմիւռնիա: 1847: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1467):

ՄԱՆՕԹ.- Հ. Դաւթեան «Մովսիսի» ձեռով արձանագրած է անունը: *Էջերուն քանակն է* 878 + 2 չհ., *իսկ շարուածքը՝* 7.5 × 14 սմ.:

41. Գիրք խօսակցութեան: Վիեննա: 1848: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1508):

ՄԱՆՕԹ.- *Անունին ուղիղ ձեւը «Խօսակցութեան գիրք» է: Էջերուն քանակը փոխանակ 749ի, 762 + 1 չհ., պիտի ըլլայ: Իսկ շարուածքը* 8 × 12 սմ. է:

42. Վարժութիւն փոխասաց մանկանց: Պօլիս: 1848: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1525):

ՄԱՆՕԹ.- *Տպագրութեան ուղիղ թուականը* 1843 է: *Էջերուն քանակը* 204 է, *իսկ շարուածքը* 7 × 12 սմ.: 1981ին օրինակ մը տեսած ենք երաժիշտ Տիրան Փարթամեանի մօտ:

43. Ժամագիրք: *Կալկաթա*: 1848: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1541):

ՄԱՆՕԹ.- *Յաւելուածը* 9 + 19 + 2 չհ. էջ է:

44. Համառոտ փերականութիւն գաղղիական լեզուի: Հեղ. Ստեփաննոս Շազըճեան: Վենետիկ, Ս. Ղազար: 1848: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1558):

ԾԱՆՈԹ.— Այս գիրքը՝ 1849 թուականը կրող տպագրութեանց միջեւ արձանագրուած ըլլալով հանդերձ, սխալմամբ 1848 տարեթուով նշուած է: Մեր տեսած օրինակն ալ 1849 է: Իսկ շարուածքն է 6.5×10.5 սմ.:

45. Ժամագիրք Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ: Պօլիս: 1850: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1655):

ԾԱՆՈԹ.— Շարուածքը 7.5×11.5 սմ.:

46. Ցուցակ հայերէն եւ տաճկերէն գրեանց, որ կը գտնուին Բրոքէսդանդներուն գրատունները՝ ի Պօլիս եւ ի Ջմիւռնիա: Ջմիւռնիա: 1850: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1677):

ԾԱՆՈԹ.— $15 + 1$ չէլ է, իսկ շարուածքը՝ 7.5×15 սմ.:

Բ. ԱՅԲՈՒԲԵՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԻՈՐՈՒԱԾ՝ ԶՄԻՒՆԻՈՅ 1850Ի ՑՈՒՑԱԿԻՆ ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐԲԵՐԸ

47. Առաջին Քրիստոնէական Վարդապետութիւն՝ ի պէտս դպրոցաց եւ գերդաստանաց (գրաբար): Կալկաթա: 1841: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1113):

ԾԱՆՈԹ.— էջերուն քանակը 24 է:

48. Աւետարանական տետրակներ (աշխարհաբար): Պօլիս: 1847-1848: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1449):

ԾԱՆՈԹ.— Հայկ Դաթեանի նշած տեղեկութիւնները խիստ համառոտ եւ թերի ըլլալուն պատճառաւ, ցուցակին մէջ տրուած խորագիրները, թուականները եւ էջերուն քանակը նոյնութեամբ կը ներկայացնենք:

Հատոր Ա. Թիւ Ա. Եկեղեցիէն հանելու Բանդարամֆի եւ Հալածման վրայ: Քրիստոսի յարութեանը ու անոր պարագաներուն (այսպէս) վրայ: Քրիստոսի յարութիւն առնելէն ետեւ երեւնալուն վրայ: Քրիստոսի մահուանը զօրութիւնը: Ի Պօլիս: 1847: Երես 40:

Թիւ Բ: Հաղորդութեան վրայ: Հաղորդութեան խորհրդոյն նպատակը: Հաղորդութեան իր նպատակին հասնելու համար ունեցած յարմարութիւնը: Հաղորդութեան օգուտները: Հաղորդութեան ուղիղ Մատակարարութիւնը: Սէր առ Քրիստոս: Ի Պօլիս: 1847: Երես 68:

Թիւ Գ: Աստուածաշունչին Կանոնական Գիրքերը որոշելու վրայ: Նոր Կտակարանին Կանոնական ըլլալուն վրայ: Հաւատոյ Կանոնը Աստուածաշունչն է: Ի Պօլիս: 1847: Երես 39:

Թիւ Դ: Բրոքէսդանդներուն Հաւատքը մոր կրօնէ կարծուելուն վրայ: Ի Պօլիս: 1848: Երես 31:

Հատոր Բ. Թիւ Ա. Բ. Գ.: Պապականներում եւ Բրոք-Էսթանդեն-
րում մէջ եղած գլխաւոր տարբերութիւնները: Ի Պոլիս: 1848: Երես
363:

ՄԱՆՕԹ.— Սոյն երկրորդ հատորը, առանձին ձեւով ալ ծանօթ է հայկական Մա-
տենագիտութեան (Տե'ս Հայկ Դաւթեան, կարգաթիւ 1524):

49. Բարեգործութեան օգուտը (Բ. տիպ, աշխարհաբար): Զմիւռ-
նիա: 1846: 48 էջ: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1409):

ՄԱՆՕԹ.— Հ. Դաւթեան թէ' ներկայ երկրորդ տպագրութեան եւ թէ 1842ին կա-
տարուած առաջին տպագրութեան էջերուն քանակը 48ի տեղ 40 ըլլալով նշած է:

50. Գամաղիէիան Յովսէփին երջանիկ մահը (աշխարհաբար):
Պոլիս: 1846: 23 էջ: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1700):

ՄԱՆՕԹ.— Հ. Դաւթեան տպագրավայրը Զմիւռնիա, իսկ տպարանին անունն ալ
Գուլիէլմոս Կրիֆֆիու ըլլալով նշած է, անթուակիր գէրգերու բաժնին մէջ: Իսկ տպա-
գրութեան թուականը եւ էջերուն քանակը բնաւ չէ նշանակած:

51. Երկու գառնուկներում պատմութիւնը: Զմիւռնիա: 1842:
(Հ. Դ. Մ. Կ. 1163):

ՄԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը 24 է:

52. Ընտանի խօսակցութիւններ: Զմիւռնիա: 1845: (Հ. Դ. Մ. Կ.
1354):

ՄԱՆՕԹ.— Լրիւ էջերուն քանակը 240 է:

53. Խղմտամբին հինգ վերքերը: Զմիւռնիա: 1843: 10 էջ:
(Հ. Դ. Մ. Կ. 1236):

ՄԱՆՕԹ.— Յուցակին մէջ էջերուն քանակը 10ի տեղ 8 է:

54. Ճրագ հոգւոյ: Զմիւռնիա: 1849: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1596):

ՄԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը 52 է: Իսկ 1839ին կատարուած առաջին տպագրու-
թեան էջերուն քանակն ալ 46 է (Հ. Դ. Մ. Կ. 998):

55. Յայտարարութիւն եւ համառօտ Դաւանութիւն Հայաստանեաց
(այսպէս) Աւետարանական Եկեղեցւոյ (աշխարհաբար): Պոլիս: 1846:
(Հ. Դ. Մ. Կ. 1394):

ՄԱՆՕԹ.— Արձանագրուելու ժողովուած էջերուն քանակը 16 է:

56. Վարդապետ ֆրիստոնէից: Զմիւռնիա: 1838: (Հ. Դ. Մ. Կ. 944):

ՄԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը 136 է:

57. Վարք մահապետաց պատկերազարդ: Զմիւռնիա: 1843:
(Հ. Դ. Մ. Կ. 1243):

ՄԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը 300 է:

58. Քարոզ ընդհանուր աշխարհի (աշխարհաբար): Զմիւռնիա:
1841: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1110):

ՄԱՆՕԹ.— էջերուն քանակը 12 է: Անունին մէջ «վրայ» բառը գոյութիւն չունի:

Գ. ԱՅՐՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱՆՈՐՈՒԱԾ՝ ՋՄԻՒՆՆԻՈՑ
1850Ի ՑՈՒՑԱԿԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՌԻ ԹՈՒՐԳԵՐԷՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

59. Աստուածաշունչունն օգունմասը...: *Իզմիր*: 1844: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1297):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 102 է:

60. Գալատոսն ցամ հեֆիմին ցագլիյէթի: *Իզմիր*: 1845: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1352):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 48 է:

61. Թէվպէ իւզերինէ: *Իզմիր*: 1843: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1234):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 15 է:

62. Իգթիգալը սիւալլէր: *Իզմիր*: 1844: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1302):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 16 է:

63. Իլֆ մէֆէպ ֆիթապը: *Իզմիր*: 1848: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1531):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 64 է:

64. Իչֆի իւզերինէ: (*Երկրորդ տետրակ*): *Իզմիր*: 1850: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1673):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 60 է:

65. Խազինէ, Խալօստ Աստուածաշունչունն էֆէնտիմիգ Յիսուս Քրիստոսունն խուսուսունտա զիքը Էտէն պաշլընա մատտէլէրին հաւարլարընը պուլմագ իչին պիրնէտվէլ: *Իզմիր*: 1847: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1463):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 97 է:

66. Խալըր ամէլլէր: *Իզմիր*: 1843 (Հ. Դ. Մ. Կ. 1235):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 42 է:

67. Կիրակի կիւմիւ: *Իզմիր*: 1845: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1356):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 111 է:

68. Կիւնահ վէ խէլաս իւզերինէ միւֆնալիմէլլէր: *Իզմիր*: 1845: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1357):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 140 է:

69. Ճամ քէֆթիշի: *Իզմիր*: 1842: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1167):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 41 է:

70. Մարիամ ատընտա պիր ֆիւչիւֆ գըզըն ցագլիյէթի: *Իզմիր*: 1844: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1305):

ՄԱՆՕԹ.- *էջերուն քանակը* 168 է:

71. Մեղամիր, Խախտ Սաղմոս: Իզմիր: 1843: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1239):

ԾԱՆՕԹ.- Էջերուն քանակը 274 է:

72. Մենմայի միւֆիտ: *Իզմիր*: 1848: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1533):

ԾԱՆՈԹ.- էջերուն քանակը 148 է:

73. Պիր ինճիլէ վագը օլանլարընն նազուխյէթի: Իզմիր: 1842:
(Հ. Դ. Մ. Կ. 1172):

ԾԱՆՈԹ.- էջերումն քանակը 30 է:

74. Պիւթիւն ալեմէ պիր քարոյ: Իզմիր: 1844: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1309):

ԾԱՆՕԹ.- Էջերուն քանակը 24 է:

75. Բուհանի միւֆեսալիմէ. Խանի ճան Կազ(դ)ընտա Փայիտէլի
սէօհալթլեր. յօնուփար իյիւն: Իզմիր: 1849: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1598):

ԾԱՆՕԹ.- էջերուն քանակը 159 է:

76. Գրիսթիան Թալիմաթը. եանի Գրիսթիան Տիննիննն պաշլոնա
թալիմաթը իզերինն սիալ ու նեվապլեր վե միւսհազարա: *Իզմիր*:
1848: (Հ. Դ. Մ. Կ. 1536):

ԾԱՆՕԹ.- էջերումն քանակը 299 է:

77. Քրիստիան Քիլիսեսինին Թեվարիխի: Իզմիր: 1848:
(Հ.Դ.Մ.Կ. 1537):

ԾԱՆՈԹ.- էջերումն քանակը 402 է:

Բ. ՅԱԻԵԼՈՒԱՅ

100. Քրիստոնեական վարդապետութիւն, ինչպէս կը հաւատայ եւ
կը խոստովանի Սուրբ Եկեղեցիս Հայոց: *Զմիւռնիա*: 1843:

ԾԱՆՈԹ՝ Յովնան Փայազաշևան՝ այս տպագրութիւնը, 1814ին Պօլսոյ մէջ Արապեան տպարանէն լոյս տեսած 43 էջիցը «Քրիստոնէական Վարդապետութիւն, ինչպէս կը հաւատայ եւ կը խոստովանի Սուրբ Եկեղեցիս Հայոց» հատորին (Հ. Դ. Մ. Կ. 216) երրորդ տարբ ըլլալով, իր ձեռագրովը յիշած է՝ եւ քովը փակագծի մէջ Զմիռնիա տեղանունը նշանակած է: Իսկ երկրորդ տպագրութեան համար ալ 1838 թուականը արձանագրած է: Սակայն այդ թուականին տպագրուածը Վիեննայի մէջ լոյս տեսած է եւ Բնլլարմիստի Քրիստոնէականն է (Հ. Դ. Մ. Կ. 925): Իսկ 1814 տարւոյ Քրիստոնէականին Բ. տպագրութիւնը տեղի ունեցած է 1836ին Պօլսոյ մէջ, Արապեան Տպարանը (Հ. Դ. Մ. Կ. 873):

Նկատի առնելով թէ՛ 1843ին Զմիւռնիոյ մէջ տպուած այլ Գրիստոնէական գոյովիւն չունի, ներկայս եւս կարելի է նորայայտ համարել:

89. Յաւելիակ ծանօթագրութիւն ըլլալով նշենք թէ՝ Հ. Դավթեանի Մատենագիտութեան 975 կարգաթիւը, կը վերաբերի 1512-1800 տարիներու Հատորին, որ լոյս տեսած է 1963ին:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Մեր ներկայ ցուցակին մէջ, եթէ նկատի չունենանք Օր. Յասմիկ Ստեփանեանի նշած՝ եւ մեր ազնիւ բարեկամ Պր. Լեւոն Մինասեանի երեւան հանած շուրջ տասնեակ մը հատորները, մեր գտած անծանօթ տպագրութեանց քանակը մօտաւորապէս 90 է: Այս թուին վրայ պէտք է աւելցնել, Պիմէն Զարդարեանի երեւան հանած Մատթէոս Դպիրի Օրացոյցներէն 17 հատը, ինչ որ նախապէս յիշած ենք արդէն, ինչպէս նաեւ Հ. Ղուկաս Վրդ. Ինճիճեանի «Եղանակ Բիւզանդեան» տարեցոյցին 18 հատորները, որոնցմէ՝ զարմանալիօրէն ո՛չ մէկը նշած է Հ. Դաւթեան: Այսպէս մեր արձանագրած տպագրութեանց քանակը կը բարձրանայ 125ի: Զէ յիշուած նաեւ «Տարեգրութիւն»ը (1801 եւ 1802)*:

Ստամպուլ, 2 Հոկտ. 1990

ԳԵՈՐԳ ԲԱՄՊՈՒԺԵԱՆ

(*) Ներկայ աշխատութիւնը «Բագմավէպ»ի խմբագրութեամբ յղել յետոյ, Ազգ. Պատրիարքարանի Դիւանատան մէջ մեր կատարած դասաւորման աշխատանքներու ընթացքին, երեսն եկաւ 1836ին Վիեննայի մէջ տպուած՝ 61 x 47 սմ. ծաւալով երկրագունտի չափուէ մը, որ կը կրէ հետեւեալ արձանագրութիւնը՝

Արեւելեան եւ Արեւմտեան

կիսագումտ

երկիր

գծագրեալ

ըստ մօր գնմութեանց

ի Վիեննա

1836

ի վանս Միսիթարեանց

Եւրոպա - Ասիա - Աֆրիկէ - Ամերիկա - Հարաւ Ն. Երկիր: